

SÅ KAN SKOGEN BRUKAS

En rapport om stärkt äganderätt för markägare

Av Victor Nilsson 2021

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
INLEDNING	4
BAKGRUND	6
Markägandets historia	6
Markägandet idag	7
Vilka äger skogen?	7
Markanvändning och skyddsformer	7
Vad används skogen till?	8
Dagens regelverk och utmaningar	8
Äganderättens ställning idag	8
Dagens skogspolitik	9
Skogsutredningen	10
RÄTTEN ATT ÄGA	11
Skyddet för egendomen	11
Expropriation	12
Expropriation i allmänhet	12
Ersättning	13
Stärkt skydd mot expropriation	13
Allemansrätten	14
Allmänt om allemansrätten	14
Förstärkt skydd mot kommersiellt utnyttjande	15
FÖRÄNDRADE ÄGANDEFÖRHÅLLANDEN	16
Mer privatägd skog	16
Statligt ägd skog	16
Privatisera skogen för att öka det privata ägandet	17
RÄTTEN ATT BRUKA	17
Brukandets betydelse för äganderätten	17
Formellt skyddad skog	18
Naturresevat och biotopskydd	18
Vilken mark är skyddad?	19
Ett skydd som bygger på frivillighet	19
Ersättningar	20
Övriga skyddsformer och tillståndskrav	20
Övriga begräsningar av skogsbruket	20
Möjliggör ett ökat skogsbruk	21
Ersättningar	23
ÖVERKLAGANDEN OCH TALERÄTT	24

Tredje mans talerätt	24
Skydd mot utomstående organisationer	25
SAMMANFATTNING	25
Slutsatser	25
Ett starkare egendomsskydd	26
Mer privatägd skog	26
Minska det formella skyddet av skog	26
Minska regelkrånglet för skogsbruket	27
Öka rättssäkerheten	27
KÄLLFÖRTECKNING	28
Litteratur	28
Svenskt offentligt tryck	28
Föreskrifter	28
SOU:er	28
Propositioner	28
Övrigt offentligt tryck	28
Praxis	28
Allmänna domstolar	28
Specialdomstolar	29
Rapporter	29
Artiklar	29
Webbsidor	29

SAMMANFATTNING

- Skogen är en av Sveriges största och viktigaste näringar. Den har bidragit till över 100 000 arbetstillfällen, binder koldioxid och används till att skapa miljövänliga produkter och energi. Mer skogsbruk behövs för att Sverige ska kunna möta klimathotet och för att det ska gå att leva i hela Sverige.
- Den privata äganderätten till skogen är begränsad och hotas av ytterligare inskränkningar. Alltifrån skogsbruket till ägandet i sig är hårt reglerat och skogen tycks ses som en allmän tillgång, till skillnad från all annan privat egendom.
- Trots att äganderätten är en av de mest grundläggande mänskliga rättigheterna finns det stora möjligheter för staten att ta skog ifrån markägarna och för stora företag att nyttja mark utan ägarens samtycke. Dessutom behöver skogsägaren navigera genom oceaner av regler och byråkrati för att över huvud taget kunna bruka sin skog. I många fall försöker staten aktivt förneka markägarnas rätt, bland annat genom att vägra betala ut ersättningar för äganderättsintrång.
- För att skogsägarna ska kunna tillgodose framtidens ökade behov av trä behöver de få mer frihet och en starkare äganderätt. Bland annat behöver skyddet av skogen reformeras för att frigöra mer skog för bruk. Dessutom behöver reglerna kring avverkning liberaliseras, vilket skulle förenkla för skogsägare som vill skala upp sitt skogsbruk.
- Skogsägarnas äganderätt behöver generellt, bland annat genom att stoppa företag från att olovligen utnyttja deras skog samt förhindra olika miljöorganisationer från att lägga sig i hur de förvaltar sin egendom, genom att exempelvis överklaga avverkningsbeslut och byggprojekt.

INLEDNING

INLEDNING

Alla, oavsett om de bor i staden eller på landet, har en relation till skogen. Särskilt i Sverige har skogen och skogsbruket haft en oerhört stor betydelse. Över 100 000 svenskar arbetar inom skogsindustrin, och skogen står för cirka 10 procent av svensk export, som papper, plankor och bränsle.¹ Sverige är därmed en av världens största exportörer av trävaror och endast länder som Ryssland, Kanada och USA exporterar mer. Skogen lockar därtill tusentals naturturister till Sverige varje år, från länder där den orörda naturen är mer sällsynt.

Sverige har dessutom skogen att tacka för flera svenska städer som finns som ett resultat av skogsindustrins framväxt. Främst bland dessa är Sundsvall, som har blivit en av Norrlands största städer tack vare skogen och som tydligt visar vilket värde som skogsbruket bidrar med till samhället.

¹ <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/branschstatistik/ekonomisk-betydelse2/>

Skogen är dessutom viktig för miljön och klimatet, då den svenska skogen binder dubbelt så mycket koldioxid som Sverige släpper ut under ett år. Skogen har alltså en central roll att spela i kampen mot klimathotet. Skogen kan dessutom användas på flera olika sätt för att minska människans klimatpåverkan. Till exempel är trä ett mer miljövänligt byggnadsmaterial än betong och kan inom en snar framtid komma att användas vid byggen av exempelvis vindkraftverk i trä. Skogen kan även användas för att ta fram miljövänliga bränslen, som kan användas i stället för bensin eller diesel.² Det är alltså bra för miljön både att det finns skog men också att skogen används. Även för den biologiska mångfalden är skogen viktig, då många olika arter har sin hemvist i olika skogsmiljöer.

Slutligen har skogen ett enormt kulturellt värde. Att vandra i skogen, besöka skogen, plocka svamp och bär är en viktig del av många svenskers fritid. Därtill har miljontals svenskar vuxit upp med John Bauers och Astrid Lindgrens skildringar av skogen, och därigenom bildat sig en relation till skogen även utan att ha bott i närheten av den.

Det är lätt att få uppfattningen att skogsbruk och skogsägande är något som enbart ett fåtal stora skogsföretag ägnar sig åt. Sanningen är dock att över 300 000 människor i Sverige äger skog, och att en majoritet av all skog ägs av vanliga privatpersoner.³ Det är dessa skogsägare som genom sitt skogsbruk bidrar till miljön och ekonomin.

Det finns dock flera begränsningar av skogsägarnas rätt att göra som de vill med den mark de äger. Under förespeglingen att olika arter och naturmiljöer ska skyddas har staten infört flera olika regler, som försvårar för skogsägare, och i värsta fall kan leda till att de helt och hållet får sin äganderätt tagen ifrån sig. De här äganderättsbegränsningarna är inte bara av principiellt intresse, utan orsakar även stora problem för de som äger mark och ägnar sig åt skogsbruk. I en av Landshypotek Banks undersökningar från 2020 uppgav 43 procent av markägare att det de var mest oroliga för var att staten skulle inskränka deras ägande- eller nyttjanderätt. Därtill svarade 33 procent av markägarna att mer frihet och färre regleringar skulle göra att de trivdes bättre.⁴ Att något så grundläggande som äganderätten ska vålla så många människor så mycket otrygghet visar hur viktigt det är att stärka äganderättens ställning i skogspolitiken.

Den här rapporten syftar till att undersöka de begränsningar av markägares äganderätt som finns i Sverige och se hur den svenska synen på äganderätten kan bli mer frihetlig. Både äganderätten i sig och markägares rätt att faktiskt bruka den mark de äger kommer belysas, med särskilt fokus på just skogspolitiken. Förhoppningsvis kommer den här rapporten att bidra till den diskussion som förs kring äganderätten i Sverige idag, särskilt i ljuset av den debatt kring markägandet och skogspolitiken som har förts under det senaste året.

2 <https://www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/bioenergi/>

3 <https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om-skog/vem-ager-sveriges-skogar>

4 Lantbrukspanelen 2/2020

BAKGRUND

MARKÄGANDETS HISTORIA

Ägandet av mark i Sverige har en lång och spretig historia. Jord- och skogsbruk har bedrivits ända sedan jägar- och samlarsamhällets upphörande. Människor har förstås tagit sig rätten att förfoga över mark under mer än tusen års tid. Äganderätten som vi känner den är dock en mer modern företeelse. Tanken om äganderätten som en rätt till skydd för och en frihet att förfoga över sin egendom uppstod först i samband med upplysningen. Olika upplysningsfilosofer, varav John Locke gick i täten, utvecklade idén om äganderätten som en universell rättighet.⁵ Det tankesättet kom att inspirera äganderättens framväxt runtom i Europa, även i Sverige. Först på slutet av 1700-talet fick bönder rätt att sälja sin mark till vem de vill. Samtidigt fick skogsägare en individuell rätt att förfoga över skog, genom att till exempel avverka den.⁶ Tidigare hade böndernas rätt till skog och mark snarare kunnat liknas vid en form av nyttjanderätt, snarare än den äganderätt som nu tillkom dem.

Under 1800- och 1900-talet kom många av de regler som idag begränsar markägares frihet. På 1800-talet utvecklades regler om expropriation, som gav staten rätt att, i utbyte mot ersättning, ta över mark utan markägarens samtycke. Det var grunden till dagens regler om expropriation, som dock har utvidgats sedan dess. Kring sekelskiftet kom även de första naturreservaten, som skyddade viss mark från nyttjande, för att bevara olika arter. I 1903 års skogsvårdslag kom även det första kravet på att det skulle planteras mer skog än vad som avverkades, för att mängden skog skulle öka och på lång sikt leda till ett hållbart skogsbruk. 1908 intog lagberedningen en rättspositivistisk syn på äganderätten, det vill säga att äganderätten fanns på grund av lagstiftaren och att den därför kunde begränsas.⁷ Under främst 1900-talet kom regler som inte bara påverkade markägares rätt att faktiskt äga sin mark, utan även deras rätt att förvalta marken som de ville. Efter 1903 syftade politiken fram till 1970-talet främst till att säkerställa att tillväxten av skog var tillräcklig för att täcka industrins behov. Under 1970-talets skogspolitiska debatt, som kulminerade i 1979 års skogsbeslut, började dock större hänsyn tas även till naturvårdsintressen, då tidigare skogsbruk inte längre ansågs vara miljömässigt hållbart.⁸ Bland dessa kan nämnas främst skogsvårdslagen och naturvårdslagen, som 1998 uppgick i miljöbalken (MB). Under den här epoken av svensk skogspolitik kom många av de äganderättsbegränsningar som idag försvårar för skogsbruket.

5 Locke, John. *Second Treatise of Government*, 1690. Morrisville: Lulu [2016].

6 SvJT 1970 s. 337

7 SOU 1912:1

8 Prop. 1978/79: 110

MARKÄGANDET IDAG

Vilka äger skogen?

Som nämnts ovan ägs en majoritet av all svensk skog av privatpersoner. Den största enskilda markägaren är dock staten, främst genom Sveaskog.⁹ Av de privata ägarna är en majoritet av män, och de allra flesta är dessutom äldre, då medelåldern för markägare 2019 var drygt 61 år.¹⁰

Utöver staten och privatpersoner ägs det mesta av den kvarvarande skogen av privatägda bolag, varav det största är SCA. Ägarförhållandena har hållit sig relativt stabila över åren, och det privata skogsägandet idag utgör i princip en lika stor andel av det totala skogsägandet som vid millennieskiftet.¹¹

Drygt 60 procent av skogen är certifierad enligt någon av medlemsorganisationerna FSC och PEFC:s standarder.¹² Det innebär en stor del av de privata skogsägarna frivilligt förbinder sig att ta vissa hänsyn till bland annat miljön och den biologiska mångfalden.

Markanvändning och skyddsformer

Idag täcks nästan 70 procent av all mark i Sverige av skog.¹³ Den svenska skogen, räknad i volymen träd som finns har mer än fördubblats sedan 1930-talet även utan att räkna med den skog som är skyddad från bruk. Tillväxten har dock avtagit under de senaste åren, under en tid då skogspolitiken har givit upphov till alltmer osäkerhet bland skogsägare.

Av den svenska skogsmarken är ca nio miljoner hektar, eller ca 9 procent, formellt skyddad.¹⁴ Precis som skogen i allmänhet har mängden skyddad skog ökat kontinuerligt under de senaste decennierna. Skyddet kan vara utformat på olika sätt. En vanlig skyddsform är att förklara ett område som nationalpark, för att bevara det i oförändrat skick. Det är dock av mindre relevans för privata skogsägare, då endast allmän mark kan förklaras som nationalpark (7 kap. 4 § MB). Ett annat, mer ingripande, form av skydd är att förklara ett område som naturreservat. Detta kan göras av såväl länsstyrelsen som kommunen, och kan omfatta även privatägd mark. Mindre markområden kan även skyddas genom biotopskydd, om det är miljöer där det till exempel finns sällsynta djur- eller växtarter. Naturreservat och biotopskydd är, då de inkräftar på den privata äganderätten, de mest ingripande sätten att skydda skog på.

Skogsägare kan även frivilligt avsätta skog för att skydda den från bruk.

⁹ <https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om-skog/vem-ager-sveriges-skogar>

¹⁰ SOU 2020:73

¹¹ Skogsstatistisk årsbok 2000.

¹² Skogsstyrelsen, JO1404 Frivilliga avsättningar och certifierad areal 2020

¹³ Skogsdata 2021, rikskogstaxeringen

¹⁴ <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Formellt-skydd-av-skog/>

Vad används skogen till?

Ovan nämndes i korthet vilken stor betydelse skogen har för samhället. Det finns anledning att vidareutveckla precis hur viktigt skogsbruket är.

Varje år avverkas ca. 85 miljoner kubikmeter svensk skog. Det är denna skog som står för ca. 2 procent av svenskt BNP och gör skogen till Sveriges största exportindustri.¹⁵ Förutom att skogen i sig är värdefull och skapar arbetstillfällen, så möjliggör den också för förädling som annars inte hade kunnat finnas i Sverige. Det mesta av den skog som exporteras har förädlats i pappersindustrin, som är bland de största och viktigaste privata arbetsgivarna i städer som Piteå och Sundsvall. Tillsammans med massaproduktionen står pappersindustrin för en majoritet av alla jobb som skapats som en direkt konsekvens av skogsbruket, då över 65 000 personer jobbar med pappers- och massatillverkning. I de regioner där skogsindustrin är som viktigast, till exempel i Västernorrland, Gävleborg och Värmland, står skogen totalt för 7 procent av alla sysselsatta.¹⁶

En annan typ av förädling, som ungefär 10 procent av all avverkad skog används till, är produktion av biobränslen. 2019 bestod 47 procent av all bränsleanvändning i Sverige av biobränslen, vilket innebär att biobränslen är vanligare än någon annan form av bränsle. Det används framför allt till fjärrvärme, samt som ett alternativ till fossila drivmedel. Andelen biogasdrivna fordon ökar, och det bedrivs även forskning för att ta fram biobränslen till flygtrafik. Då 90 procent av de biobränslen som används i Sverige kommer från inhemsk skog är även detta ett område där skogens vikt för miljö och ekonomi lyser igenom. Behovet av biobränslen ser ut att öka i framtiden, vilket kommer att kräva än mer av svenskt skogsbruk. Det kommer i sin tur kräva att skogsbrukare får goda förutsättningar för att kunna tillgodose den ökade efterfrågan på skogen.

Förutom att träden i skogen nyttjas för att skapa olika produkter så har skogen ytterligare ett viktigt användningsområde. Nästan alla som bor i Sverige ägnar sig åt olika friluftaktiviteter i skog och mark, till exempel att bada, vandra eller plocka bär och svamp.¹⁷ Naturturismföretagen uppskattar dessutom att en fjärdedel av de utländska turister som kommer till Sverige gör det på grund av naturen.¹⁸ Även i turistbranschen bidrar skogen alltså till tusentals arbetstillfällen, förutom att ge folk som annars inte skulle befinna sig i skogen en djupare relation till den.¹⁹

DAGENS REGELVERK OCH UTMANINGAR

Äganderättens ställning idag

Äganderätten, i bemärkelsen rätt till skydd för sin egendom, ses idag som en grundläggande mänsklig rättighet. Rätten till sin egendom framgår både av FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, artikel 17, samt av artikel 1 i europakonventionens första tilläggsprotokoll. Sedan 1974 är äganderätten dessutom skyddad i regeringsformen (2 kap. 15 § RF). Vid första anblick verkar ägande-

¹⁵ <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/branschstatistik/skogsindustrin-i-varlden/>

¹⁶ <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/branschstatistik/ekonomisk-betydelse2/>

¹⁷ Friluftsliv 2018 – Nationell undersökning av svenska folkets friluftsvanor

¹⁸ <https://naturturismforetagen.se/svensk-natur-bidrar-med-miljardvarden/>

¹⁹ <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallat/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Friluftsliv/Naturturism/>

rätten alltså ha ett starkt och gediget skydd. Det finns dock omfattande begränsningar av äganderätten, som kommer att beröras nedan.

Vid sidan av äganderätten har samebyar rätt att bedriva rennäring i vissa områden. Samebyarnas rätt grundar sig på s.k. urminnes hävd, alltså att de under en så lång tid har nyttjat vissa markområden att de har en rätt att fortsatt nyttja marken, även om de inte har förvärvat äganderätt genom till exempel köp eller arv.²⁰

Dagens skogspolitik

Statens syn på skogspolitiken kan sägas sammanfattas i 1 § skogsvårdslagen. Där uttalas att ”skogen är en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls.” Den inställningen, att se skogen som en nationell tillgång snarare än enbart markägarens tillgång, sätter tonen för en lång rad andra regleringar som begränsar ägande- och nyttjanderätten. Bara i skogsvårdslagen ställs flera krav på skogsägarens skötsel av sin skog. Till exempel finns det krav på att skogsägaren ska anlägga skog på platser som inte utnyttjas eller tillvaratas på ett godtagbart sätt (5 § skogsvårdslagen). Det finns dessutom stora begränsningar av rätten att avverka skog. Till exempel finns det begränsningar av rätten att avverka skog i områden där renskötsel får bedrivas (13 b § skogsvårdslagen), och krav på tillstånd för att avverka skogsområden som ligger i närheten av fjällen eller vid avverkning av ädellövskog, skog som till en majoritet består av ek, lönn, alm, ask, avenbok, bok, fågelbär eller lind (15 och 27 § skogsvårdslagen). Därtill krävs det anmälan till Skogsstyrelsen av all avverkning av skogsområden som är större än 0,5 hektar. All skötsel av skog som riskerar att väsentligt ändra naturmiljön måste dessutom anmälas för samråd, för att säkerställa att inga naturvärden hotas (12 kap. 6 § MB).

Förutom alla regler kring förutsättningarna för att få avverka skog så ställs även andra krav på skogsägarna, till exempel att de ska lämna kvar buskar och döda träd, samt ta hänsyn till kulturmiljön.²¹ Alla dessa regler är tydliga inskränkningar av rätten att bruka sin skog, och sätter andra utomstående intressen framför markägarens.

Ovan nämndes i korthet de olika skyddsformer som finns för skog och mark. Bland dessa nämndes biotopskyddssystemet, som förhindrar verksamhet som skadar naturmiljön och som dessutom innebär att den myndighet som har beslutat att ett område ska biotopskyddas tar sig rätten att vidta åtgärder för att ”vårda” marken (7 kap. 11 § MB). Bland de olika typer av områden som omfattas av biotopskydd kan nämnas äldre skogar och mark med mycket äldre träd, som anses vara skyddsvärda. Enligt Skogsstyrelsens statistik har mängden skog som har skyddats på dessa grunder mer än fördubblats under de senaste 15 åren. Vad detta innebär är att det saknas incitament för skogsägare att bevara skog så att den hinner bli gammal, då den i så fall kommer tas bort från den produktiva skogsmarken.

Även om sådan skyddad skog skulle kunna avverkas på ett tillåtet sätt så är den i princip omöjlig att

20 NJA 2020 s. 3

21 SOU 2020:73

sälja, då skogsbolag som är med i miljöcertifieringsorganet FSC inte köper skog som kommer från nyckelbiotoper.²² Bland dessa ingår i princip alla svenska skogsföretag. Enskilda skogsägare riskerar alltså att falla mellan stolarna när deras produktiva skog klassas som en nyckelbiotop. Nyckelbiotop som begrepp ska inte förväxlas med biotopskyddet, då nyckelbiotop är ett naturvårdsbiologiskt snarare än ett juridiskt begrepp. De egenskaper som innebär att ett område utgör en nyckelbiotop innebär dock ofta att områdena riskerar att falla under biotopskyddet.²³

Förutom regler som omfattar skogen i sig finns det även begränsningar av möjligheten att bruka skog där det finns olika djurarter. Områden kan skyddas som särskilda skyddsområden enligt EU:s fågeldirektiv eller som särskilda bevarandeområden enligt art- och habitatdirektivet.²⁴ Även arter som är livskraftiga i EU eller i Sverige kan anses ha skyddsvärde om det skulle finnas färre exemplar av den arten på lokal nivå: Av den anledningen har arter som till exempel lavskrikan fått skydd i vissa delar av Sverige, trots att den inte är i närheten av att vara hotad.²⁵ Om ett område är skyddat på någon av de grunderna krävs det tillstånd för att få vidta olika åtgärder, som riskerar att försvåra bevarandet av arterna i området (7 kap. 28 b § MB).

Det finns även möjlighet för avtal mellan staten och skogsägare om skydd, där skogsägaren frivilligt avstår från att bruka skog med särskilda naturvärden, i utbyte mot ersättning från staten. Bland skogsägare är dessa frivilliga avtal för att skydda skog långt mer populära än påtvingade skyddsformer, som naturreservat och biotopskydd.²⁶

Skogsutredningen

Enligt punkt 26 i januariöverenskommelsen, som slutits mellan Liberalerna, Centerpartiet, Miljöpartiet och Socialdemokraterna, stod det att den privata äganderätten till skogen skulle värnas och stärkas, genom bland annat större anslag till ersättningar för äganderättsbegränsningar och bättre villkor för skogsföretagande. 2020 kom skogsutredningen, som hade fått som direktiv att ta fram förslag för att åstadkomma målet i januariöverenskommelsen.

Efter knappt två års utredande kom skogsutredningen fram till ett 50-tal förslag på hur framtidens skogspolitik skulle utformas. Bland dessa förslag fanns bland andra ett om att upphöra med dagens inventering och registrering av nyckelbiotoper, för att ersätta det med ett nytt inventeringssystem. Biotopskyddet som skyddsform skulle dock finnas kvar. Andra förslag gällde ersättnings- och skattefrågor, exempelvis att markägare skulle ha bättre förutsättningar att få ersättning utan att behöva stämma staten. Det föreslogs att ersättning för intrång i äganderätten skulle bli skattefri, men även att ersättningsnivåerna skulle sänkas från 125 procent till 100 procent av marknadsvärdet. Dessutom föreslogs strängare krav på skogsägarens kunskap om kulturmiljö- och naturhänsyn, genom att kunskapskravet i 2 kap. 2 § MB skulle tillämpas även på skogsägare och -brukare.

22 <https://se.fsc.org/se-se/om-fsc/vanliga-frgor-och-svar/5-fr-fsc-skogsgare-avverka-nyckelbiotoper>

23 SOU 2020:73

24 SOU 2020:73

25 Mark- och miljööverdomstolens dom 2020-12-09 i mål nr. M 9838-19

26 SOU 2020:73

Ett av de största och potentiellt viktigaste förslagen för att stärka äganderätten var att skyddet av skogsmark i huvudsak skulle ske på frivilligt basis och att en ny skyddsform – frivilligt formellt skydd – skulle införas.²⁷ I princip skulle detta innebära att skogsägare skulle få erbjuda skog att skydda, och få ersättning av staten om de kom överens om att den erbjudna skogen skulle skyddas. Det föreslogs dock inte att någon av de ofrivilliga skyddsformerna skulle avskaffas. Utredningsförslaget inspirerades i stort av Finlands och Norges skogspolitik, som i grunden bygger på frivillighet, men som också tillåter påtvingat skydd av skogsområden. Exempelvis kan skog i Finland skyddas med tvång om det ligger inom ett naturskyddsprogram och har särskilda naturvärden. Den finska staten har också rätt att expropriera privatägd mark för att skapa naturskyddsområden.

Skogsutredningen föreslog även att skyddet av skog skulle öka. Totalt påstods att 2,5 miljoner hektar skulle behöva restaureras för att Sverige ska kunna uppfylla sina internationella åtaganden. Det konkreta förslaget kring hur mycket skog som formellt skulle undantas från bruk var dock att omkring 500 000 hektar fjällnära skog formellt skulle skyddas.²⁸ Förslaget skulle påverka över 7 000 markägare, som i och med det i praktiken skulle få råddigheten över sin egen mark tagen ifrån sig. Flera av remissinstanserna, bland annat Skogsindustrierna och Skogsällskapet, kritiserade skogsutredningen för att inte ha föreslagit tillräckliga förstärkningar av äganderätten, särskilt i ljuset av de stora arealerna skog som föreslogs skyddas och att fokus på äganderätten i allmänhet inte var tillräckligt tydligt.

Överlag kan sägas att skogsutredningen, trots att målet var att stärka äganderätten för skogsägare, istället tog fasta på olika miljömål och fokuserade på att hitta lösningar för att uppnå de målen, utan att i någon större utsträckning ta hänsyn till markägarnas rättigheter och intressen. Även om vissa av förslagen skulle vara gynnsamma för mark- och skogsägare så skulle flera av de stora äganderättsproblemen fortsatt finnas kvar ifall förslagen i skogsutredningen blir till verklighet.

RÄTTEN ATT ÄGA

SKYDDET FÖR EGENDOMEN

Äganderätt är ett begrepp som täcker flera olika saker och som kan betyda olika beroende på vem som använder det samt vad den personen har tolkat in i det. Därför kan det vara svårt att definiera vad som menas med äganderätt, då det ofta används rätt abstrakt och utan att knyta an till de saker man menar innefattas i äganderätten. Det finns dock vissa beståndsdelar som tveklöst utgör äganderätten. En av dem är rätten att bruka och nyttja det man äger, som i de flesta fall framstår som självklart. En annan beståndsdel som vanligtvis räknas till äganderätten är rätten att till exempel sälja, låna ut eller pantsätta det man äger.

Den del av äganderätten som kanske är allra mest central och grundläggande är dock rätten att faktiskt ha skydd för sin egendom, och att vara försäkrad om att ingen kommer ta ens ägodelar ifrån en. Det är anledningen till att stöld – att olovligen ta någon annans egendom – är ett av de äldsta brotten

27 SOU 2020:73

28 SOU 2020:73

i mänsklighetens historia, då det har setts som fel att ta saker ifrån någon annan.

Inte ens den mest grundläggande delen av äganderätten gäller dock absolut och idag finns det flera inskränkningar av äganderätten som innebär att andra än ägaren själv kan ta sig rätt till mark- och skogsägares land och det som finns däri. Nedan kommer vissa av de inskränkningarna, och hur de kan bli mindre betungande, tas upp.

EXPROPRIATION

Expropriation i allmänhet

Ett av de sätt på vilket man kan förlora sin äganderätt är genom att ens egendom blir exproprierad. Med det menas att staten tvångsköper, eller tar i utbyte mot ersättning, en bit mark för något särskilt syfte. I Sverige är utgångspunkten för en förståelse för expropriation 2 kap. 15 § RF. Där stadgas att ingen ska tvingas avstå sin egendom till staten, förutom när det behövs tillgodose allmänna angelägna intressen. Utgångspunkten är alltså att expropriation inte ska förekomma, men det finns fortfarande ett mycket stort utrymme för staten att genom expropriation tillskansa sig egendom. Den enskildes egendom är alltså inte ovillkorligt tryggad.²⁹

Vad menas då med allmänna angelägna intressen? Det finns ingen uttömmande uppräkningslista av de intressen som berättigar expropriation, men de intressen som nämns i förarbeten som tänkbara ingrepp är de som syftar till att tillgodose allmänhetens krav på en god miljö, natur och rekreation, utöver de intressen som exempelvis att anlägga vägar, byggnader och försvarsanläggningar som staten kan ha. Det uttalas dock även att hänsyn måste tas till vad som är rättssäkert i ett demokratiskt samhälle.³⁰

Det finns fler, och tydligare, regler kring vilka ändamål som kan motivera expropriation i expropriationslagen. Exempelvis får mark tas i anspråk om det motiveras av ett behov av elektrisk kraft (2 kap. 3 §), säkerhetsskäl (2 kap. 5 §) och totalförsvarsintressen (2 kap. 6 §). Ett av de ändamål som är av särskilt intresse för skogen är att det även är tillåtet att exproprieras mark för att anlägga en nationalpark eller ett naturreservat, eller för att annars hålla platsen öppen för allmänheten (2 kap. 9 § expropriationslagen).

Sammanfattningsvis kan sägas att det, med hänsyn till vilken ingripande åtgärd expropriation är, finns väldigt stora möjligheter för staten att hitta ett ändamål som gör expropriation acceptabel. För markägarna själva finns det en stor osäkerhet kring ifall deras mark ligger, eller inom en snar framtid kan komma att ligga, i riskzonen. Att det finns tydliga regler kring när expropriation är respektive inte är tillåtet är nödvändigt för att fler ska våga äga mark och kunna planera sin verksamhet på ett långsiktigt sätt. Framför allt framstår risken för att få sin skog tagen ifrån en för att anlägga en nationalpark eller ett naturreservat som oproportionerligt vägt emot statens intresse av expropriation. Dessutom innebär den risken att incitamenten för att äga och förvalta mark med den typen av fauna, flora och naturmiljöer som staten anser vara skyddsvärda.

29 Prop 1993/94:117 s. 48

30 Prop 1993/94:117 s. 48

Ersättning

Den som blir utsatt för expropriation har rätt till ersättning för sin förlust (2 kap. 15 § andra stycket RF). I dag är ersättningen 100 procent av markens marknadsvärde, plus 25 procent av marknadsvärdet i intrångsersättning (4 kap. 1 § expropriationslagen). Totalt får den som utsatts för expropriering ersättning som motsvarar 125 procent av markens marknadsvärde. Expropriationsersättningen beskattas dessutom, vilket innebär att markägaren inte får ta del av hela värdet som ersätts.

Som nämnts ovan föreslogs i skogsutredningen att ersättningen för äganderättsintrång skulle bli skattefri, samt att den totala ersättningen skulle minska, så att skogsägaren skulle ersättas för 100 procent av marknadsvärdet, snarare än 125 procent.

Även om 125 procent av marknadsvärdet vid första anblick kan anses vara ett bra pris, så framstår det inte som lika generöst med tanke på att markägaren utan sitt samtycke förlorar möjligheten att bruka sin skog, investera i sin verksamhet och till exempel ställa skogsmarken som säkerhet vid belåning.

Stärkt skydd mot expropriation

Som framgått ovan är expropriation ett hot som alltid ligger och lurar i bakgrunden för markägare, utan att de får någon rimlig ersättning ifall de blir utsatta för det. Förutom det som nämnts tidigare så innebär expropriationshotet dessutom alltid att det finns en press på markägaren i de fall då staten försöker köpa mark. Även om expropriation endast ska användas som en sista utväg så innebär dess existens en press på markägaren i köpeförhandlingar, och kan leda till att skogsägare går med på att sälja sin skog, trots att de inte vill, och trots att det inte är alltför sannolikt att expropriation skulle bli aktuellt i ett enskilt fall.

En idé för att stärka skyddet för äganderätten, samtidigt som expropriationsinstitutets omfattning begränsas, är att rensa bland de angelägna allmänna intressena. De finns förstås till av en anledning, och det kan fortfarande finnas legitima intressen av exempelvis totalförsvarsanläggningar, vägar och säkerhetsområden, som i vissa fall kan motivera äganderättsinskränkningar. Däremot bör det inte ens i teorin vara tillåtet att exproprieras mark för att bilda nationalparker och naturreservat. Att avskaffa det som expropriationsändamål hade inneburit större säkerhet för markägare. Att avskaffa ett expropriationsändamål som i teorin kan omfatta i princip vilken mark som helst och som dessutom är svårutsägbart i sin tillämpning ger större trygghet, och gör att markägare kan lita på att deras försörjning inte rycks ifrån dem. Det hade även varit ett viktigt steg på vägen mot en skogspolitik som bygger på frivilligt skydd, snarare än begränsningar av äganderätten. Det finns inget behov av så pass långtgående begränsningar av äganderätten när syftet enbart är att förhindra att skog och naturmiljöer brukas. Dessutom skulle det innebära en maktförskjutning till markägaren, då staten inte skulle ha tvång som nödlösning när den vill köpa privat ägd mark. Även andra expropriationsändamål, som inte nödvändigtvis motiverar så pass långtgående äganderättsintrång som expropriation, bör avskaffas. Exempelvis kan det ifrågasättas huruvida det är ett legitimt intresse att exproprieras för att säkra tillgången till friluftsliv och rekreation.

För att ytterligare stärka äganderätten, och för att ge markägare mer trygghet även i de fall då expropriation kan komma i fråga, behöver ersättningsnivåerna ses över. De förslag som kom i skogsutredningen utgör en bra utgångspunkt, då avskaffad beskattning av expropriationsersättning förstås skulle ge mer pengar i fickorna på de skogsägare som drabbas. Förslaget att minska den totala ersättningen från 125 procent till 100 procent är dock inte positivt för markägares äganderätt. Även om det vid första anblick framstår som rimligt att betala 100 procent av marknadsvärdet för att köpa något, särskilt om det skulle vara skattefritt, tar skogsutredningens förslag inte tillräcklig hänsyn till faktumet att det rör sig om en tvångsåtgärd. Även om ersättningen som erbjuds i och för sig är marknadsmässig, är det långt ifrån alla som hade varit beredda att sälja sin mark för det priset, eller över huvud taget. Marken har ofta ett stort affektionsvärde, och markägaren vill ofta se marken gå i arv snarare än att behöva sälja den.³¹

Genom att följa skogsutredningens förslag och befria intrångsersättningen från skatt och höja, snarare än sänka, nivåerna på ersättningarna, ges de markägare som även fortsättningsvis skulle drabbas av expropriation en kompensation som ger dem större trygghet. En högre ersättningsnivå skulle i vart fall ge någon kompensation för andra värden än de rent ekonomiska, och innebära en ytterligare minskning av pressen på markägaren i köpeförhandlingar med staten. Det är viktigt att komma ihåg att markägaren, oavsett om han eller hon är beroende av sin mark för sin försörjning eller inte, alltid är den svagare parten ekonomiskt jämfört med staten. Höjda ersättningar minskar troligtvis inte statens incitament för att utnyttja expropriation, men det innebär att markägaren ersätts för tvånget och besväret kopplat till att få sin mark tagen ifrån sig.

Med begränsningar av expropriationsändamålen och höjningar av de totala ersättningsnivåerna skulle skyddet för den privata äganderätten förstärkas, utan att helt avskaffa möjligheten att använda expropriation för exempelvis totalförsvarsändamål. Det skulle innebära att hotet emot denna mest grundläggande del av äganderätten enbart skulle kunna användas på ett mer proportionerligt sätt. Incitamenten för att äga mark där det finns intressant flora och fauna skulle öka, då risken för att man förlorar sådan mark minskar. Kontraproduktiviteten i att sträva efter biologisk mångfald samtidigt som de markägare som uppnår det riskerar att förlora sin mark visar på en misstro mot de privata skogsbrukarnas förmåga. Att begränsa expropriationen skulle vara ett första steg på vägen mot ett system som bygger på tillit till skogsägarna.

ALLEMANSRÄTTEN

Allmänt om allemansrätten

Allemansrätten är en av de saker som ofta ses som typiskt svenska. I skolan får man lära sig om hur man får plocka bär och svamp, samt att man får tälta så länge det inte är på någon annans tomt. Den är dock mer omfattande än så.

Den svenska allemansrätten har anor från längre tillbaka i historien, men den reglerades först på

³¹ Lantbrukspanelen 2/2020

1940-talet, då rätten att bada på privatägda stränder reglerades.³² Sedan 1994 är allemansrätten även inskriven i regeringsformen (2 kap. 15 § fjärde stycket RF).

Förutom de välkända delarna av allemansrätten, som att man får tälta, plocka bär och svamp samt bada i någons sjö, så lever många företag på allemansrätten. Bland andra företag som ägnar sig åt bärplockning, ridning och skidåkning är helt beroende av allemansrätten för att över huvud taget kunna bedriva sin verksamhet. De som äger marken har, på grund av just allemansrätten, ingen möjlighet att vare sig hindra utnyttjandet av marken eller kräva ersättning för det, vare sig från den som utnyttjar marken eller från den stat som genom allemansrätten möjliggjort äganderättsintrånget. Det innebär att enorma värden kan tas ifrån markägaren, som själv står rättslös inför detta. Allemansrättens yttre gräns kan sägas gå vid den punkt då någon nämnvärd skada eller olägenhet orsakas för markägaren.³³ Det finns vissa gränser för allemansrättens omfattning, till exempel förbjöds en arrangör av försrättning från att fortsätta med sin verksamhet då den orsakade olägenheter som markägaren inte ansågs behöva tåla.³⁴ Folk har även dömts för stöld då de har plockat lav och mossor från privat mark.³⁵ Det finns dock inget hinder ens mot storskaligt, kommersiellt tagande av bär och svampar.

Sammanfattningsvis framgår alltså inte tydligt precis vad som ingår i allemansrätten, men det är tydligt att den i praktiken har ett mycket brett tillämpningsområde.³⁶

Förstärkt skydd mot kommersiellt utnyttjande

Som framgår ovan utgör den svenska allemansrätten en enorm inskränkning av den privata äganderätten. Frågan är om allemansrättens syften kan få genomslag samtidigt som äganderätten, och markägarnas intressen, respekteras i högre grad än idag. I andra länder, som Norge, Finland och Skottland, finns det regler som också försäkrar allmänheten tillträde till naturen. Till exempel finns det rättsregler i Skottland som begränsar för vilka syften allemansrätten får användas.³⁷ I Norge finns begränsningar av rätten att plocka hjortron i vissa delar av landet och det finns även generella krav på hänsyn och varsamhet vid bär- och svampplockning (5 § friluftslöven).

Även om aktiviteter som bär- och svampplockning inte anses orsaka skada för markägaren så kan de innebära att stora ekonomiska värden frånhands markägaren. Till exempel kostar hjortron cirka 300 kronor per kilo i handeln, medan svampar som trätt och vanliga kantareller kan nå liknande priser. Med tanke på att en skogsägare kan ha hundratals, i vissa fall till och med tusentals, kilo svampar och bär på sin mark kan det i slutändan bli fråga om mycket stora belopp som fräntas ägaren.

En tänkbar reform för att stärka äganderätten är att inte längre låta allemansrätten omfatta kommersiellt utnyttjande av annans mark. Det skulle innebära att de företag som livnär sig på att plocka andras bär, svampar och blommor skulle tvingas förhandla med markägarna, ifall de skulle vilja kunna fortsätta med sin verksamhet. Att företag kan utnyttja allemansrätten för att bedriva storskaliga

32 SOU 1940:12

33 NJA 1996 s. 495

34 NJA 1996 s. 495

35 NJA 1986 s. 637

36 Prop 1993/94:117 s. 19

37 Land Reform Act 2003

verksamheter är inte i linje med de syften som ligger bakom allemansrätten. Att behöva markägarens samtycke för att få utnyttja hans eller hennes mark borde inte ses som någonting annat än en ren självklarhet.

Med ett förbud emot kommersiellt utnyttjande av annans mark utan markägarens samtycke skulle markägarnas äganderätt stärkas, precis som deras ekonomiska ställning. Samtidigt skulle det inte behöva innebära någon förändring för privatpersoner, och deras möjligheter att bada i sjöar, vandra i skogen eller tälta i naturmiljöer. Allemansrätten som princip skulle kunna upprätthållas, även om den i sig också är en äganderättsbegräsning, utan att tillåta storskalig exploatering av privat mark.

Det finns en risk för att de företag som ägnar sig åt bär-, svamp- eller blomplockning, samt de som ägnar sig åt olika former av naturturism, skulle påverkas negativt av en sådan förändring av allemansrätten som föreslås. Det är dock inte en ursäkt för att ha så långtgående begränsningar av äganderätten att miljonbelopp kan försvinna från markägaren utan att det anses innebära någon skada för honom eller henne. Att förhandla om ersättning för utnyttjande av mark borde inte vara spiken i kistan för de här verksamheterna, medan det skulle innebära större frihet för markägaren.

Allemansrätten har inneburit att människor som annars inte hade kunnat uppleva något friluftsliv har fått förutsättningar för att göra det. Gränserna för rätten att röra sig fritt på privat mark har varit otydliga och, som framgått ovan, allt för generös för de som önskar utnyttja andras egendom. Att reformera allemansrätten skulle stärka äganderätten, och tydligare signalera att skogen i första hand är markägarens tillgång, snarare än allmänhetens.

FÖRÄNDRADE ÄGANDEFÖRHÅLLANDEN

MER PRIVATÄGD SKOG

Vem som äger skogen är förstas inte en äganderättsfråga *per se*, då ägaren, oavsett vem det är, ska ha skydd för sin rätt. Däremot finns det skäl att se över vilka som äger skogen, i den mån politiken kan bidra till starkare och mer privat skogsägande. Den privata äganderätten spelar ju ingen roll där det över huvud taget inte finns något privat ägande.

Statligt ägd skog

13 procent av all svensk skog ägs av olika statsägda bolag.³⁸ Det största av dessa är Sveaskog, som även är hela Sveriges i särklass största skogsägare. Framför allt i Norrlands inland är Sveaskogs innehav stort.

Sveaskog har sedan 2010 haft som uppdrag att sälja tio procent av sin skog till enskilda, ett uppdrag de har uppfyllt i stora delar av Sverige, med undantag för Norrland. För att skydda skog har de dessutom haft ett bytesprogram, där de har bytt sin produktiva skog mot privatägd skog med höga naturvärden, för att på så sätt skydda den skogen från bruk.³⁹ Att på så sätt öka det privata ägandet av

38 SOU 2020:73

39 SOU 2020:73

produktiv skogsmark är eftersträvansvärt, men frågan är om det inte är möjligt att ytterligare öka det privata ägandet.

Privatisera skogen för att öka det privata ägandet

Sveaskog utgör en inte obetydlig intäktskälla för staten varje år. Frågan är om det inte finns större fördelar om Sveaskogs skog i stället skulle säljas till enskilda skogsägare. Genom att sälja av den stat-sägda skogen är det möjligt att uppnå stora fördelar, både för skogsbruket, naturskyddet och förutsättningarna för att leva på landsbygden.

Om skogen skulle säljas av uppdelad i mindre delar, till enskilda intressenter, skulle det förstås öka det privata skogsägandet som andel av det totala skogsägandet, men det skulle även innebära att det skapas ett stort antal nya skogsägare, som kan bruka och förvalta skogen med större omsorg och engagemang än vad som är möjligt för Sveaskog. Det skulle dessutom innebära en mer jämlik konkurrenssituation, då staten avlägsnar sig från en privat marknad, där den inte fyller någon funktion och genom sin blotta närvaro är marknadsstörande.

Svensk skog är förhållandevis välskött, och det finns inget som talar för att statens närvaro på skogsmarknaden är nödvändig för att den även fortsättningsvis ska vara det. Snarare finns det flera exempel på när Sveaskog inte har följt de regler som sätter ramarna för svenskt skogsbruk. Under hösten 2020 hamnade Sveaskog i en uppmärksammas konflikt med samebyarna Loukta-Mávas och Maskau-re, som menade att Sveaskog inte tog tillräcklig hänsyn till rennäringen vid sina avverkningsbeslut.⁴⁰

Att sälja Sveaskogs innehav till privata skogsägare skulle dessutom innebära att skogens ekonomiska avkastning hamnar hos de lokala skogsägarna, och i deras samhällen, snarare än i statskassan. Därigenom skapas en mer levande landsbygd, där fler kan bo och försörja sig. Rent skogsbruksmässigt skulle flera mindre skogsägare också innebära en större mångfald i brukstyperna, och ge upphov till nya biotoper och större artmässig variation än vad som är fallet idag.

Sammanfattningsvis skulle en utförsäljning av Sveaskogs skogsmark innebära att det privata ägandet får en starkare ställning på skogsmarknaden, samtidigt som det har en rad andra positiva och eftersträvansvärda effekter för såväl miljön som landsbygden.

RÄTTEN ATT BRUKA

BRUKANDETS BETYDELSE FÖR ÄGANDERÄTTEN

Ovan nämndes rätten till skydd för sin egendom som den kanske mest grundläggande delen av äganderätten. Det krävs dock flera andra viktiga komponenter för att det ska finnas en stark äganderätt. En av dessa är att man ska ha rätt att nyttja och bruka det man äger. Utan möjlighet att förvalta sin egendom blir äganderätten en tom och obetydlig rättighet, och allt värde i att äga något försvinner, då det inte går att bruka sin egendom och därtill blir svårt att sälja något som en ny ägare inte heller skulle få bruka.

⁴⁰ Sveriges Natur. Hellmark, Mats (2021). Både hopp och oro när Sveaskogs VD fick gå. Sverigesnatur.org, 2 februari. Tillgänglig: <https://www.sverigesnatur.org/aktuellt/bade-hopp-och-oro-nar-sveaskogs-vd-fick-ga/> [Hämtad 2021-07-17]

När det gäller just skogen är den kanske viktigaste formen av brukande att kunna avverka skogen för att sälja virket. Det finns dock många regler som förhindrar avverkning, eller som försvårar det genom tidskrävande byråkrati som skogsägaren måste ta sig igenom. Det finns även andra begränsningar av rätten att nyttja sin mark som sätter käppar i hjulet för de markägare som vill nyttja sin mark.

Många av de regler som begränsar brukandet visar dessutom att statens inställning till privata skogsägare verkar vara att de inte är att lita på. De allra flesta skogsägare borde rimligtvis kunna ta tillräcklig hänsyn till både miljön, den biologiska mångfalden och sociala värden utan att några tvingande regler krävs. Att stärka den privata äganderättens ställning skulle både innebära större tilltro till skogsägarnas goda intentioner, utöver de positiva effekterna för svensk ekonomi och arbetsmarknad som skulle följa av ett ökat skogsbruk. Bortsett från alla de positiva ekonomiska och miljömässiga konsekvenser ett friare skogsbruk skulle ha bör det även poängteras att äganderätten har ett värde i sig och är ett självändamål. Även om färre regler i teorin kan innebära fler fall av oansvarigt skogsbruk, kan det vara värt att acceptera vissa negativa praktiska konsekvenser, som vägs upp av att större frihet och starkare äganderätt i grunden är positivt.

Nedan kommer de begränsningar som finns av rätten att bruka sin skog och mark samt de potentiella lösningar som kan stärka äganderätten att diskuteras.

FORMELLT SKYDDAD SKOG

Naturresevat och biotopskydd

De olika skyddsformerna som syftar till att undanta skog från bruk har gått igenom ovan.⁴¹ Det är främst naturresevat och biotopskyddet som kan drabba enskilda skogsägare. Dessa skyddsformer är mycket ingripande, då det i princip är otillåtet att över huvud taget bedriva skogsbruk på skyddade områden, förutom om det krävs för att bevara de naturvärden som skyddas.⁴²

Som också nämndes ovan föreslogs i skogsutredningen att skyddet av skogen i framtiden borde bygga på frivillighet, snarare än att staten ensidigt skulle skydda skogsområden. I flera andra länder, bland andra Finland, går det inte att anlägga naturresevat på privatägd mark, då markägarens samtycke krävs för att kunna undanta mark från bruk (12 § naturvårdslagen (Finland)). I Sverige finns det inga sådana begränsningar av var naturresevat får anläggas. De kan alltså anläggas var som helst, så länge de skyddar naturmiljön eller den biologiska mångfalden, eller tillgodoser friluftslivet (7 kap. 4 § MB). Biotopskyddet fyller i princip samma syfte, men gäller i allmänhet mindre områden än de som skyddas som naturresevat. En viktig skillnad är dock att vissa områden av en viss karaktär omfattas av biotopskyddet utan att det specifika området har pekats ut som skyddsvärt (7 kap. 11 § första stycket första punkten MB). Detta generella biotopskydd gäller för bland annat alléer och pilevallar, som alltså alltid är undantagna från brukande.⁴³

⁴¹ Här bortses från nationalparkerna, då de bara kan anläggas på allmänt ägd mark och därför inte har någon stor betydelse i en diskussion om den privata äganderätten.

⁴² SOU 2020:73

⁴³ Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m, bilaga 1

Vid formellt skydd av skogen har markägaren rätt till ersättning på grund av ingrepp som hindrar skogsbruket (31 kap. 4 § MB). I många fall har markägarna dock inte fått ut ersättningen direkt vid ingreppet, utan har behövt lägga tid och resurser på att processa mot staten för att få ut den ersättning de har rätt till.

Utformningen av det formella skyddet av skogen medför alltså otrygghet och en osäker ställning för de enskilda skogsägare som drabbas.

Vilken mark är skyddad?

Mycket av skogspolitiken påverkas av Sveriges många olika internationella åtaganden. Bland annat har Sverige förbundit sig till att 17 procent av världens landyta ska vara skyddad.⁴⁴ Det åtagandet har ofta åberopats för att föreslå ytterligare begränsningar av den privata äganderätten, då enbart 15 procent av Sveriges yta idag är permanent skyddad.⁴⁵

Det krävs dock inte fler äganderättsbegränsningar för att uppfylla Sveriges internationella åtaganden, det krävs bara en annan syn på skyddet än att bara mark staten permanent undantagit från allt bruk räknas emot 17-procentsmålet. I en rapport från LRF beräknas att uppemot 60 procent av Sverige kan sägas vara skyddat, beroende på hur FN:s konvention om biologisk mångfald tolkas.⁴⁶ Länder som tolkar den annorlunda, till exempel Tyskland och Luxemburg, menar därför att de skyddar mer än dubbelt så mycket av sin yta som Sverige gör.⁴⁷ Det finns alltså stora möjligheter för Sverige att frigöra mer av skogen för bruk, utan att riskera att bryta mot sina internationella förpliktelser.

Ett skydd som bygger på frivillighet

Skogsutredningens ambition att skyddet av skogen skulle bygga på frivillighet är positiv, i den mån att äganderätten skulle stärkas jämfört med vad som är fallet idag. Den innehöll dock inte några konkreta förslag på att avskaffa eller i sak begränsa verktygen för att med tvång undanta skog från bruk. Äganderätten skulle alltså kunna stärkas ytterligare, även om det är en bra utgångspunkt att allt skydd ska vara frivilligt från markägarens håll.

Ett första steg för att stärka den privata äganderätten är att göra som i Finland och enbart tillåta att naturreservat bildas på statsägd mark. Det skulle innebära att markägaren kan vara trygg i vissheten att han eller hon inte kommer förbjudas från att bruka sin mark utan att själv ha samtyckt till det. Genom att det formella skyddet bygger på frivillighet kommer innehav av skyddsvärd mark sluta vara en risk, och i stället kunna bli en tillgång för markägaren. Incitamenten för att behålla och skapa naturvärden på sin mark skulle öka, då ägaren fortfarande skulle kunna behålla sin frihet att nyttja marken samtidigt som det finns naturvärden. Då kan det uppstå en större mångfald, med skog som brukas och bevaras i samma områden, snarare än dagens situation, då markägaren snarare har incitament

44 UN Convention on Biological Diversity (CBD) [1992]

45 SCB, Skyddad natur 2020-12-31

46 LRF, *Sveriges internationella åtaganden om skydd av natur* [2020]

47 A.a

för att hindra att det uppkommer några naturvärden på sin mark.

Det skulle också innebära att skogen över lag blir mer värdefull, då efterfrågan på skog innehållandes höga naturvärden skulle öka. Skogsägarnas ekonomiska ställning skulle stärkas när deras skog blir en mer stabil tillgång och förutsättningarna för tillväxt i svensk skogsindustri skulle förbättras.

Om staten hade ett intresse av att säkerställa att ett skogsområde undantas från bruk skulle den med ett system byggt på frivillighet behöva avtala om det med skogsägaren, antingen genom att avtala om formellt skydd av skogen eller genom att staten kommer överens med ägaren om att köpa marken. Det är möjligt att gå längre än vad både skogsutredningen och Sveriges grannländer har gjort och införa ett system som i princip uteslutande bygger på avtal, där tilltron till de enskilda ägarnas intresse och förmåga att bevara naturvärden är högt.

Vad gäller de befintliga naturreservaten som i dag inkräktar på privatägd mark skulle skyddet för den skogen behöva försvagas för att ge som alla skogsägare samma förutsättningar. Ägaren skulle då få friheten att på egen hand fatta ett beslut om huruvida hans eller hennes skog skulle brukas eller skyddas.

Ersättningar

I den mån tvångsåtgärder finns måste ägaren vara försäkrad om att den ekonomiska ersättningen ska vara tillräcklig för att kompensera för det äganderättsintrång och de besvär en tvångsåtgärd innebär. Precis som skogsutredningen föreslog är det rimligt att sådan ersättning är skattefri. Den borde även fortsatt vara högre än marknadsvärdet, med hänsyn till den kränkning av äganderätten en tvångsåtgärd innebär.

ÖVRIGA SKYDDSFORMER OCH TILLSTÅNDSKRAV

Övriga begräsningar av skogsbruket

Förutom den skog som är skyddad som naturreservat eller genom biotopskyddet finns det även andra, mer specifika, inskränkningar av rätten att bruka sin skog. De mest ingripande sådana är rena förbud mot att avverka vissa typer av skog. Bland annat är det förbjudet att avverka skog på impediment som är större än 0,1 hektar (13 a § skogsvårdslagen). Det innebär att avverkning i exempelvis fjäll och kärr är helt förbjudna. För flera former av skogsbruk krävs tillstånd, bland annat för avverkning i fjällnära skog och för avverkning av ädellövskog. Dessutom behöver mycket av skogsbruket anmälas för att förhandskontrolleras. All föryngringsavverkning av skogsområden som är större än 0,5 hektar måste anmälas till Skogsstyrelsen sex veckor innan avverkningen är tänkt att äga rum (14 § skogsvårdslagen). De reglerna innebär att skogsägaren måste gå igenom byråkrati som kräver tid och energi, och dessutom löper risken att få avslag på sin avverkningsansökan.

Andelen skog som kan avverkas är också reglerad. Beroende på skogsmarkens storlek finns begränsningar av hur stor del av marken som får bestå av hyggen och ung skog. Exempelvis får, som huvudregel, inte mer än hälften av brukningsenheter över 50 hektar bestå av kalmark eller skog som är

mindre än 20 år gammal (12 § skogsvårdsförordningen).

Sist men inte minst påverkar artskyddsförordningen och EU:s fågel- och arthabitatdirektiv möjligheterna att bruka skogen. Som nämnts ovan kan arter som är livskraftiga förhindra skogsbruk, bara för att de är sällsynta i en viss del av landet. Som tidigare nämnt är lavskrikan skyddad, men även djur som till exempel bävvar och tjädrar, som finns i stora antal i Sverige, anses vara skyddsvärda.⁴⁸ Utöver att artskyddet ofta kan hindra skogsbruk, orsakar de dessutom ersättningsproblem för de skogsägare vars bruk förhindras. Även om skogsägare förvisso kan ha rätt till ersättning när deras skogsbruk förhindras krävs det utdragna och dyra rättsprocesser mot staten för att de ska få ut sina pengar. Staten har i sådana processer hävdat att skogsägare inte har rätt till ersättning på grund av artskyddsåtgärder.⁴⁹

I juni 2021 kom en ny artskyddsutredning som föreslog ytterligare begränsningar av äganderätten. Bland annat föreslogs att oavsiktligt störande av fåglar skulle förbjudas, samt att risken för retroaktiva äganderättsbegränsningar ökar.⁵⁰

Det kan ifrågasättas ifall den här processen inte kan förenklas för skogsägaren, så att han eller hon får större frihet att fatta sina egna beslut kring sin egendom, och därigenom få förutsättningarna för att kunna bedriva ett mer effektivt skogsbruk.

Möjliggör ett ökat skogsbruk

Inledningsvis kan konstateras att förbudet mot avverkning av skogliga impediment knappast har mer än en försumbar effekt på skogsbruket eftersom de består av marktyper som i princip inte är lämpade för skogsbruk över huvud taget. De andra reglerna har dock mycket större praktiska konsekvenser för de som ägnar sig åt skogsbruk.

Kraven på tillstånd för avverkning av fjällnära skog och ädellövskog är mer kännbara, och omfattar stora delar av den svenska skogen. 2009 klassades cirka tre miljoner hektar som fjällnära skog, vilket är drygt 10 procent av all svensk skog.⁵¹ I hela det området krävs tillstånd för all avverkning skogsägarna vill ta sig för.

Utformningen av äganderättsstärkande åtgärder är långt ifrån självklar. Det finns särskilda naturvärden i de här skogarna som är värda att bevara, särskilt i ädellövskogen, som bidrar till den biologiska mångfalden genom att skilja sig från så mycket av den övriga skogen. Vad gäller den fjällnära skogen kan dock äganderätten stärkas, inte genom att avskaffa tillståndskravet för avverkning, utan genom att rita om gränserna för den fjällnära skogen. Till skillnad från andra typer av skog finns det ingen generell definition av vad som är fjällnära skog, utan alla skogsfastigheter som räknas som fjällnära skog har pekats ut av staten.⁵² Det skulle vara möjligt att rita om gränserna för att frigöra skog för

48 Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarandet av livsmiljöer samt vilda djur och växter

49 Mark- och miljödomstolen i Nacka dom 2019-07-04 Mål nr. M 5949-18

50 SOU 2021:51

51 SOU 2009:30

52 SKSFS 1991 3 Förordning om gränserna för fjällnära skog

mindre krångligt bruk. Just frågan om gränserna för den fjällnära skogen har utretts flera gånger, senast 2009.

En ny gräns för den fjällnära skogen skulle möjliggöra ännu mer skogsbruk i en del av Sverige som idag är bland de mest glesbefolkade och som människor ofta flyttar ifrån. Att förenkla för en av de viktigaste lokala näringarna bidrar till att dessa delar av Sverige kan klara sig bättre och kan, om skogsbruket tillåts växa, till och med få fler att söka sig till de delar av Sverige där skogsbruk kan bedrivas.

Vad gäller de delar av Sverige som inte är fjällnära kan en liknande reform för att minska byråkratin skogsägare tvingas hantera vara att öka storleken på anmälningsfria hyggen. 0,5 hektar motsvarar ungefär en stor fotbollsplan. Det är förvisso stort, men inte satt i ett sammanhang där det finns 23 miljoner hektar produktiv skog och där den genomsnittlige skogsägaren äger drygt 30 hektar skog.⁵³ Att ge skogsägare större frihet att utan statlig inblandning avverka sin skog skulle göra det enklare för dem att planera sin verksamhet och skala upp sitt skogsbruk, vilket ytterligare skulle stärka deras ekonomiska situation och bidra till större lokal tillväxt.

Det är dessutom positivt för miljön att bedriva ett aktivt skogsbruk, där gammal skog ersätts med växande skog som i högre grad binder koldioxid. Det innebär att nettoväxthusgasutsläppen minskar, även om man räknar med de utsläpp som kommer från förädlingen av det trä som avverkas.⁵⁴ I själva verket kommer det krävas mer trä för att mota klimatproblemen i grind, och det svenska skogsbruket kommer därför behöva öka i omfattning.

Av samma skäl är det möjligt att tillåta att större andel av brukningsenheter består av yngre skog eller hyggen. Eftersom skog över huvud taget inte kan avverkas innan den vuxit till sig tillräckligt, och eftersom det ligger i skogsägarnas intresse att ha ett jämnt produktionsflöde, finns det ingen risk för att all skog skulle ödeläggas även utan regler kring hur stor andel av skogen som får avverkas. En jämn föryngringsprocess skulle fortsatt ske i Sveriges skogar, även om skogsägarna gavs större flexibilitet i sitt skogsbruk. Med tanke på att begränsningarna av hyggenas storlek är tvingande och utgör faktiska äganderättsbegränsningar snarare än regelkrångel, är det en regel som har större praktiska konsekvenser för skogsägarna.

Slutligen krävs förändringar av artskyddet för att skogsbruket ska kunna förenklas. Det är inte rimligt att arter som inte är i närheten av att vara hotade ska förhindra skogsbruk i områden där de finns, även om de är sällsynta på lokal nivå. Artskyddet måste omformas för att stärka äganderätten. Särskilt är det problematiskt när artskyddet för fåglar förhindrar skogsbruk, med tanke på att fåglar ofta är mer flexibla och flyttbenägna än andra arter. Att regler för fåglar ska särskiljas från andra livsmiljöregler har bland annat föreslagits av den senaste artskyddsutredningen.⁵⁵ Det är viktigt att de förslagen genomförs, som ett första steg mot ett artskydd som i minsta möjliga mån begränsar äganderät-

53 Skogsstyrelsen Rapport 2018/12. *Statistik om skogsägande 2017*

54 Gustavsson, Leif. Haus, Sylvia. Lundblad, Mattias. Lundström, Anders. Ortiz, Carina A. Sathre, Roger. Le Truong, Nguyen. Wikberg, Per-Eric. [2017]. Climate change effects of forestry and substitution of carbon-intensive materials and fossil fuels. *Renewable and Sustainable Energy Reviews* 67, 612-624.

55 SOU 2021:51

ten, med reservation för att många av de andra förslagen i utredningen är skadliga för skogsägarna. Överlag krävs dock att artskyddet förändras från att lägga vikt vid de enskilda individerna av en art till att ta hänsyn till hela arten. Att arter inte ska dö ut är viktigt, men alla arter behöver inte finnas överallt.

Ersättningar

Förutom att ersättningarna för äganderättsintrång måste ligga på en rimlig nivå, måste skogsägare faktiskt få ut sin ersättning. Det kan inte krävas av skogsägare som utsatts för statliga ingrepp att de ska behöva betala jurister och utsätta sig för risken att helt gå miste om ersättning genom att processa emot en bestridande stat. Framför allt gäller detta för de som äger fjällnära skog, och som får avslag på sina avverkningsansökningar. De har bara rätt till ersättning ifall pågående markanvändning försvåras, vilket innebär att markägaren måste bevisa att det över huvud taget pågår markanvändning (31 kap. 4 § MB).

Mark- och miljööverdomstolen uttalade i ett avgörande 2020 att avslag på en avverkningsansökning utgjorde ett försvårande av pågående markanvändning, och att skogsägare som fick sådana avslag var berättigade till ersättning.⁵⁶

Kravet på att pågående markanvändning försvåras finns dock kvar, och även om det är ett begrepp som har tolkats relativt generöst så innebär det att ägare i vissa fall kan utsättas för äganderättsbegränsningar utan att ha rätt till ersättning.⁵⁷

Att avskaffa kravet på pågående markanvändning skulle innebära att markägare får ersättning för alla de äganderättsbegränsningar som har nämnts ovan, oavsett om de brukar sin mark eller inte. Även om markägaren inte hindras i sin verksamhet, eller lider av ekonomisk skada på grund av begränsningar av äganderätten, borde ersättning utgå i alla fall då markägares äganderätt begränsas. Både att ett pågående och ett hypotetiskt framtida bruk förhindras innebär att äganderätten begränsas, och är ingenting någon markägare ska behöva tåla utan att kompenseras för.

Behovet av processande för att få ut sin ersättning behöver också minska. I artskyddsutredningen föreslogs att staten som huvudregel skulle stå för markägarens rättegångskostnader vid ersättnings-talan.⁵⁸ Även om den ekonomiska risken minskar för markägaren är det dock ett problem att det krävs rättegångar emot staten för att få sin ersättning, med tanke på hur tids- och energikrävande en rättsprocess är. Att ersättning utgår för alla äganderättsintrång, utan krav på skada för markägaren, innebär att det blir möjligt att förenkla själva ersättningssystemet, och minska behovet av att dra staten inför rätta för att få compensation.

56 MÖD 2020:8

57 Jfr. NJA 2015 s. 323 att

58 SOU 2021:51

ÖVERKLAGANDEN OCH TALERÄTT

TREDJE MANS TALERÄTT

Som nämnts tidigare finns det flera former av avverkning som kräver tillstånd innan den kan genomföras, samtidigt som i princip all föryngringsavverkning omfattas av ett anmälningsskrav. Som de flesta andra myndighetsbeslut kan ett avslag på sin avverkningsansökan överklagas av markägaren (40 § skogsvårdslagen samt 41 och 42 §§ förvaltningslagen).

Det är dock inte bara skogsägarna som kan överklaga beslut som gäller deras skog. I skogsutredningen 2017 föreslogs att miljöorganisationer skulle få rätt att överklaga Skogsstyrelsens tillstånd till avverkning.⁵⁹ Det skulle ha lett till en större otrygghet för skogsägarna som hade kunnat få sin verksamhet äventyrad av utomstående intressen.

Förslaget har inte genomförts idag, och den enda organisationen förutom skogsägaren som har talerätt är Naturvårdsverket, som får överklaga beslut om dispens vid avverkning av ädellövskog (40 § skogsvårdslagen). Det är dock viktigt att den dörr som ställdes på glänt 2017 stängs igen. Att ha en annan ordning vad gäller avverkningsbeslut än vid alla andra myndighetsbeslut hade varit en tydlig negativ särbehandling av mark- och skogsägare.

Avverkningsbeslut är dock inte de enda beslut som påverkar markägares äganderätt. En rad beslut, bland annat de om formellt skydd, främst nationalparker, naturreservat, biotopskyddsområde och artskyddsområde, kan överklagas av många fler än de som drabbas direkt av beslutet.

Vilka som kan överklaga de domar och beslut som regleras i miljöbalken regleras i 16 kap. 13 § MB. Där föreskrivs att ideella natur- eller miljöskyddsorganisationer som har minst 100 medlemmar och har verkat i Sverige i minst tre år har rätt att överklaga, så länge som de utöver den rätten inom samma tidsfrist som parterna. Kravet på mer än 100 medlemmar är inte absolut, och organisationer med så lite som 37 medlemmar har beviljats talerätt.⁶⁰ Bland de organisationer som uppfyller de kraven kan nämnas bland annat Greenpeace, Skydda Skogen och Naturskyddsföreningen. De organisationerna kan överklaga beslut som till exempel lyfter skyddet för privatägd skog, och innebär större osäkerhet för markägaren. I februari 2021 kom en ny dom från Mark- och miljödomstolen i Östersund, som dessutom utökade miljöorganisationernas överklaganderätt till att gälla även vid sådant samråd med Skogsstyrelsen som avses i 12 kap. 6 § MB.⁶¹ Det vidgandet av miljöorganisationernas rätt innebär att ytterligare makt tas ifrån markägaren.

Att det är på det här viset beror på att Sverige, och EU, är anslutna till FN:s konvention om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, den så kallade Århuskonventionen.⁶²

59 SOU 2017:81

60 MÖD 2015:17

61 Mark- och miljödomstolen i Östersund dom 2021-02-12 Mål nr. M3497-20 m.fl.

62 UNECE Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters [1998]

SKYDD MOT UTOMSTÅENDE ORGANISATIONER

Att naturorganisationer, som inte har någon anknytning till någon av parterna (markägaren och staten) har rätt att överklaga beslut som rör den privata äganderätten är en tydlig kränkning av äganderätten. Det bidrar till ökad otrygghet och en risk för mer tids- och energikrävande processande från markägarens håll. Det är förstås positivt att allmänheten har insyn och inflytande i beslut som påverkar miljön. Allmänheten har dock redan sådant inflytande genom staten, som är en av parterna. Att fristående medlemsorganisationer ska få ett sådant oproportionerligt inflytande över andra människors privata egendom är problematiskt. Äganderätten innebär förstås inte bara att ens egendom ska vara skyddad ifrån staten, utan även att den ska vara skyddad ifrån utomstående privata intressen. Inledningsvis är det viktigt att skogsvårdslagen inte ska anses falla in under Århuskonventionen, till skillnad från den tolkning som gjordes av skogsutredningen 2017.⁶³ Om det blev fritt fram för miljöorganisationer att överklaga avverkningstillstånd skulle detta riskera att en stor del av skogsbruket obstrueras, eller till och med förhindras.

Med det sagt räcker det inte heller att behålla dagens status quo. Med tanke på att miljöorganisationerna redan har talerätt i många viktiga äganderättsfrågor har de ett stort inflytande. De har utnyttjat den rätten vid försök att stoppa bland annat byggande av vindkraft, vilket riskerar att skada både markägarens ekonomi och energiförsörjningen.⁶⁴

Att avskaffa rätten för miljöorganisationer att överklaga vissa domar och beslut hade inneburit större förutsägbarhet för markägare, utöver att spara tid och energi åt dem. Det finns inga rimliga skäl för att vissa utomstående organisationer ska kunna lägga sig i markägarnas angelägenheter, särskilt inte med tanke på att det inte förekommer i några andra processer. Miljöorganisationernas talerätt är fullständigt orättfärdigad, och utgör ett hot emot äganderätten. Förutom de konsekvenser talerätten har, så synliggör den en syn på äganderätten som genomsyrar mycket av den politik som har gåtts igenom ovan.

Äganderätten tillkommer ägaren, och miljöorganisationernas talerätt är det kanske tydligaste exemplet på en syn på skogen där ägaren inte har självklar förfoganderätt, utan där inflytandet över skogen delas mellan flera olika aktörer, varav ägaren och staten bara är två. Alla regler som påverkar skogsbruket och skogsägandet innebär att makten har tagits ifrån markägaren och givits till någon annan. En begränsning av miljöorganisationernas inflytande skulle innebära en symbolisk förskjutning, där markägaren, i alla fall processuellt, får tillbaka sin roll som ensam beslutsfattare kring skogen.

SAMMANFATTNING

SLUTSATSER

Ovan har det visats vilka begränsningar av mark- och skogsägares äganderätt som finns i Sverige, samt hur omfattande och ingående dessa begränsningar är. Äganderätten inskränks på många olika

63 SOU 2017:81

64 Jfr. bl.a. MÖD 2015:17

sätt, både genom att ägandet i sig hotas och genom att det finns förbud och byråkrati som begränsar rätten och möjligheten att bruka marken. Förutom det moraliskt tveksamma i att äganderätten begränsas har dessa äganderättsbegränsningar även flera negativa effekter i praktiken, alltifrån begränsad tillväxt i skogsbruket till försvagade incitament för att skapa och förvalta höga naturvärden. Under de senaste åren har dessutom utredning efter utredning föreslagit ännu fler och mer omfattande begränsningar av äganderätten. Vissa av de här förslagen har också tagits upp, då det fortfarande finns en risk för att de kommer att genomföras.

I rapporten har flera tänkbara förslag på hur alla äganderättsproblem kan lösas och äganderätten därigenom stärkas. Det är inte en uttömmande lista på lösningar, och de flesta äganderättsproblem kan bemötas med både mer och mindre långtgående åtgärder.

Alla föreslagna åtgärder har dock alla gemensamt att de syftar till att bidra till en ny syn på skogen, äganderätten och markägares ställning. Både dagens skogspolitik och den utstakade vägen framåt ger uttryck för en misstro mot markägarnas vilja att ta hand om sin mark. Denna misstro kunde knappast vara längre ifrån verkligheten. Sanningen är att skogsägarnas intressen ligger i linje med alla de mål som finns med skogsbruket. Bättre förutsättningar för mer skogsbruk skulle inte bara innebära starkare ekonomi för markägarna, utan fler jobb och mer tillväxt för hela Sverige.

De miljömässiga och kulturella värden skogen bidrar till skulle inte heller riskeras av en friare skogspolitik. Redan i dag avsätter många skogsägare frivilligt sin skog från bruk, och en majoritet av allt skogsbruk är miljöcertifierat. Även utan dagens stora statliga äganderättsintrång skulle det vara möjligt för skogsägare att skydda höga naturvärden. Allt som krävs är större tillit till skogsägarnas omdöme, och att den som äger marken själv ska få styra hur den brukas. Bara så kan svensk skog gå starkare in i framtiden.

REFORMFÖRSLAG

Ett starkare egendomsskydd

- Avskaffa statens möjlighet att använda sig av expropriation för att skapa nationalparker och naturreservat.
- Avskaffa statens möjlighet att använda sig av expropriation för friluftssändamål.
- Skattebefria samt höj ersättningen till markägare som utsätts för expropriation.
- Avskaffa allemansrätten för företag.
- Förbjud olovligt kommersiellt utnyttjande av annans mark.

Mer privatägd skog

- Stycka upp och sälj av Sveaskogs skogsinnehav till enskilda.

Minska det formella skyddet av skog

- Avskaffa anläggandet av naturreservat på privatägd mark.
- Upphäv det formella skyddet av befintliga naturreservat på privatägd mark.

- Låt det formella skyddet av skogen bygga på frivillighet och avtal mellan staten och skogsägaren.
- Skattebefria och höj ersättningarna för markägare som drabbas av äganderättsintrång.

Minska regelkrånglet för skogsbruket

- Ändra gränserna för den fjällnära skogen, med syfte att möjliggöra mer skogsbruk.
- Öka andelen hyggen och ung skog som tillåts inom en brukningsenhet.
- Öka den tillåtna skogsareal som anmälningsfritt får avverkas.
- Reformera artskyddet, så att arter som inte är utrotningshotade också skyddas.
- Avskaffa kravet på pågående markanvändning för att markägaren ska ha rätt till ersättning för äganderättsbegränsningar.
- Förenkla ersättningsförfarandet, för att minska antalet processer emot staten.

Öka rättssäkerheten

- Avskaffa miljöorganisationers tale- och överklaganderätt i miljöfrågor genom att reformera art- och habitatsdirektivet.
- Begränsa miljöorganisationernas talerätt i skogsbruksfrågor.

KÄLLFÖRTECKNING

LITTERATUR

Locke, John. Second Treatise of Government, 1690. Morrisville: Lulu [2016].

SVENSKT OFFENTLIGT TRYCK

Föreskrifter

Förordning (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

SKSFS 1991:3 Förordning om gränserna för fjällnära skog

SOU:er

- SOU 1912:1 Lagberedningens förslag till jordabalk
- SOU 1940:12 Betänkande med utredning och förslag angående inrättande av fritidsreservat för städernas och de tätbebyggda samhällenas befolkning
- SOU 2009:30 Skog utan gräns?
- SOU 2017:81 Rättslig översyn av skogsvårdslagstiftningen
- SOU 2020:73 Stärkt äganderätt, flexibla skyddsformer och naturvård i skogen
- SOU 2021:51 Skydd av arter – vårt gemensamma ansvar

Propositioner

- Prop 1978/79:110 Om riktlinjer för skogspolitiken, m.m.
- Prop 1993/94: 117 Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor.

ÖVRIGT OFFENTLIGT TRYCK

- Land Reform (Scotland) Act 2003
- Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarandet av livsmiljöer samt vilda djur och växter.
- UN Convention on Biological Diversity [1992].
- UNECE Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters [1998]

PRAXIS

Allmänna domstolar

- NJA 1986 s. 637
- NJA 1996 s. 495
- NJA 2015 s. 323
- NJA 2020 s. 3

Specialdomstolar

- MÖD 2015:17
- MÖD 2020:8
- Mark- och miljööverdomstolens dom 2020-12-09 i mål nr. M 9838-19
- Mark- och miljödomstolen i Nacka dom 2019-07-04 Mål nr. M 5949-18
- Mark- och miljödomstolen i Östersund dom 2021-02-12 Mål nr. M 3497-20 m.fl.

RAPPORTER

- Landshypotek Bank. Jorden vi brukar – drivkrafter och orosmoln hos Sveriges lantbrukare, Lantbrukspanelen 2/2020. [2020].
- LRF. Sveriges internationella åtaganden om skydd av natur. [2020].
- Naturvårdsverket. Friluftsliv 2018 – Nationell undersökning av svensk folkets friluftsvanor. [2019].
- SCB. Skyddad natur 2020-12-31 MI 41 2020A01. [2021].
- Skogsstyrelsen. JO1404 Frivilliga avsättningar och certifierad areal 2020. [2020].
- Skogsstyrelsen Rapport 2018/12. Statistik om skogsägande 2017 [2018]
- Skogsstyrelsen. Skogsstatistisk årsbok 2000. Lund: Wallin & Dalholm [2000].
- SLU Riksskogstaxeringen. Skogsdata 2021. [2021].

VETENSKAPLIGA ARTIKLAR

- Bäärnhielm, Magnus. När bönderna blev självägande – från förhistorien till nya jordabalken. SvJT 1970, s. 337-345.
- Gustavsson, Leif. Haus, Sylvia. Lundblad, Mattias. Lundström, Anders. Ortiz, Carina A. Sathre, Roger. Le Truong, Nguyen. Wikberg, Per-Eric. [2017]. Climate change effects of forestry and substitution of carbon-intensive materials and fossil fuels. Renewable and Sustainable Energy Reviews 67, 612-624.

ARTIKLAR

- Sveriges Natur. Hellmark, Mats (2021). Både hopp och oro när Sveaskogs VD fick gå. Sverigesnatur.org, 2 februari. Tillgänglig: <https://www.sverigesnatur.org/aktuellt/bade-hopp-och-oro-nar-sveaskogs-vd-fick-ga/> [Hämtad 2021-07-17]

WEBBSIDOR

- FSC. Vanliga frågor och svar. <https://se.fsc.org/se-se/om-fsc/vanliga-frgor-och-svar/5-fr-fsc-skogsgare-avverka-nyckelbiotoper> [Hämtad 2021-06-22]
- Naturturismföretagen. Svensk natur bidrar med miljardvärden. <https://naturturismforetagen.se/svensk-natur-bidrar-med-miljardvarden/> [Hämtad 2021-06-15]
- Naturvårdsverket. Formellt skydd av skog.
- <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Naturvard/Skydd-av-natur/Formellt-skydd-av-skog/> [Hämtad 2021-06-22]
- Naturvårdsverket. Naturturism.
- <https://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-ef->

[ter-omrade/Friluftsliv/Naturturism/](#) [Hämtad 2021-06-15]

- Skogsindustrierna. Skogsnäringens betydelse för ekonomi och välfärd. <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/branschstatistik/ekonomisk-betydelse2/> [Hämtad 2021-06-15]
- Skogsindustrierna. Skogsindustrin i världen.
- <https://www.skogsindustrierna.se/om-skogsindustrin/branschstatistik/skogsindustrin-i-varlden/> [Hämtad 2021-06-15]
- Skogssverige. Vem äger Sveriges skogar?
- <https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om-skog/vem-ager-sveriges-skogar> [Hämtad 2021-06-15]
- Skogsstyrelsen. Bioenergi från skogen.
- <https://www.skogsstyrelsen.se/mer-om-skog/bioenergi/> [Hämtad 2021-06-18]

muf moderata
ungdomsförbundet